

50. výročí založení Urologické kliniky LF UP a FN Olomouc (1964–2014)

Urol. praxi, 2014; 15(2): 90–92

Historie Urologické kliniky v Olomouci

Rozvoj urologie v Olomouci se nijak nelišil od rozvoje urologie světové. Po obnovení Palackého univerzity v Olomouci v roce 1946 se stal přednostou Chirurgické kliniky prof. MUDr. Vladimír Rapant, který měl pro urologii pochopení. Úkolem vybudovat moderní pracoviště rychle se rozvíjejícího oboru urologie pověřil asistenta Kučeru, který si systematickým studiem a stážemi na renomovaných zahraničních urologických klinikách osvojil moderní názory, jež pak plánovitě a cílevědomě aplikoval v Olomouci. Podařilo se mu vybudovat moderní urologické pracoviště. Logickým vyústěním tohoto vývojového procesu bylo osamostatnění a vznik Urologické kliniky v Olomouci dne 1. února 1964.

Při založení Urologické kliniky na ní pracovalo 6 lékařů, ale narůstající objem služeb si postupně vyžádal další rozšíření personálu kliniky ale také provozních místností, jejich technického vybavení i lůžkového fondu. V roce 1990 dosáhl lůžkový fond maxima 95 lůžek, mezi něž patřila i jednotka pooperační intenzivní péče se 6 lůžky. Klinika měla k dispozici 2 operační sály – jeden čistě endoskopický a další pro všeobecné operace. Počet lékařů se zvýšil na 20.

Ještě v rámci chirurgické kliniky se začaly provádět první plastické operace, na které později navázaly originální lalokové plastiky dlouhých zúženin pelviureterálního úseku, které se uplatnily i v řešení močové stázy v podkovovité ledvině. Priorita patří klinice i v zavádění náhrad močového měchýře exkludovanou kličkou střevní v tehdejší Československu. Problematiku účinné a spolehlivé hemostázy u operací prostaty zpracoval prof. Scheinar, který účinně přispěl i k realizaci nových směrů v léčení karcinomu prostaty. Doc. Báňa realizoval nové trendy v operativě a metafylaxii urolitiázy. Doc. Utíkalová do běžné praxe zavedla řadu účinných diagnostických a operačních postupů v léčbě dětských pacientů, což vedlo ke vzniku centralizované péče dětské urologie. Pro komplikované operace na ledviněm parenchymu/nádory solitární ledviny a korálové kameny/umožňující výkon v bezkrevném terénu při přerušené cirkulaci krve v ledvině byla vyvinuta speciální chladicí

aparatura vlastní konstrukce, jež vznikla za spolupráce doc. Scheinara a doc. Zátury. Otázkami moderní andrologie se zabýval doc. Reif, který zavedl nové léčebné postupy v terapii priapizmu a varikokély.

Stěžejní úlohou urologa v onkologické léčbě je chirurgická intervence. V 70. a 80. letech minulého století byla chemoterapie nádorů prostaty a močového měchýře v naší oblasti výhradně prováděna na Urologické klinice. Chemoterapie byla podmíněna vyškolením ordináře pro urologickou onkologii, který nabýval zkušeností na onkologických pracovištích v Ostravě-Porubě a v Brně-Žlutém kopci (MUDr. Vladimír Černý). Další podmínkou byla vyškolená sestra (Alena Orlichová) a samostatná ordinace s digestoří na přípravu ředění cytostatik a infuzí.

Po roce 1989 se těžiště předoperačních vyšetření nemocných přesouvalo do ambulantní složky a tím se podařilo významně zkrátit dobu hospitalizace z původních 17 dní na nynějších 4,3. Počet lůžek klesl z 96 na nynějších 31.

Technologické inovace diagnostických a léčebných postupů

Zdravotnické technologie výrazně ovlivnily vývoj urologie jako oboru. Urologická klinika FN a LF UP v Olomouci tento vývoj včas zachytila. Vlastní vývoj, o který se zasloužil hlavně doc. MUDr. František Zátura, CSc., začal již koncem 70. let 20. stol. konstrukcí aparatury pro operaci ledviny v podchlazení. Dále byla pozornost zaměřena na konstrukci urodynamické aparatury. Prvním produktem byl v roce 1978 rotační uroflowmetr, postupně byl vyvinut váhový uroflowmetr a nakonec v roce 1983 kompletní urodynamická aparatura.

Ultrasonografii začali lékaři kliniky využívat již v roce 1977, kdy na gynekologicko-porodnické klinice byly hledány nádory ledviny a pod sonografickou kontrolou byla provedena jedna z prvních punkčních nefrostomií u nemocné s obstrukcí močovodů. V roce 1983 se klinice podařilo získat specializovaný ultrasonograf pro urologii. Začala se využívat jak transrektální sonografie, tak intervence pod sonografickou kontrolou. Díky doc. Záturovi se široké využití

sonografie stalo olomouckou tradicí, zejména intervenční sonografie a kontrola biopsií prostaty transrektální sonografií. V současnosti využívá jako první pracoviště v České republice i metody počítačové tkáňové analýzy – histoscanning.

Extrakorporální litotrypse byla koncem 80. let 20. století dostupná pouze v Praze, litotryptor byl v Olomouci instalován v roce 1992. Vývojová spolupráce pokračovala připojením ultrasonografického zaměření i optimalizací software.

Urologická klinika je i výukovým pracovištěm. Na přelomu 20. a 21. století byla vyvinuta elektronická aparatura pro zkoušení znalostí a postupně inovovány metody a náplň studia. Výuka urologie byla soustředěna do jednoho intenzivního kurzu v 5. ročníku studia a zavedena samostatná zkouška z urologie. Způsob výuky je zaměřen na získání nejen teoretických znalostí, ale zejména na schopnost tyto znalosti využívat.

Na klinice probíhá i výuka lékařů před atestací, probíhají 3 standardní kurzy zaměřené na diagnostiku, ženskou urologii i onkologii. Na klinice jsou organizovány předatestační operace a budou zde i atestační zkoušky, protože se jednotlivá klinická pracoviště při atestačních zkouškách střídají.

Celoživotní vzdělávání podporují i další kurzy a workshopy pro české i zahraniční lékaře, klinika také pořádala 20 ročníků mezinárodní konference Praktická ultrasonografie, kde přednášeli vynikající specialisté z Německa, Švýcarska, Dánska i Anglie. Na klinice vznikl časopis Česká urologie, po prvních 10 let až do roku 2005 pracoviště zajišťovalo jeho vydávání. Již tradičně pořádá Moravské urologické sympozium, které má význam pro zvyšování erudice a stalo se vyhledávanou platformou pro získání prvních přednáškových zkušeností urologických rezidentů z celé České republiky.

Ambulantní činnost Urologické kliniky LF UP a FN Olomouc

Prvním urologem pověřeným profesorem Kučerou vedením urologické všeobecné ambulance se stal MUDr. Jiří Veselý, který se spolu s MUDr. Jiřím Němcem podílel na operativě. Těžištěm jejich činnosti však byla práce na am-

bulanci – tedy diagnostika, konzervativní léčba urologických onemocnění, příprava nemocných k operačnímu výkonu a po něm pooperační a další následná péče. Po odchodu dr. Němce se vystřídal na pozici „druhého ambulanty“ několik kolegů. Byli to kolegové Zátura, Láta, Pernička, Výborný, Mucha, Rajmon. V této sestavě funguje klinická všeobecná ambulance dodnes.

Ambulantní činnost zaznamenala za uplynulých 50 let významné změny. Nejstarší členové kliniky pamatují ještě urologii, která stavěla především na pečlivé anamnéze a klinickém vyšetření. Paralelně vznikl ojedinělý úsek urologického rentgenu, kde dlouhá léta rozvíjel urologickou diagnostiku MUDr. Břetislav Brázda. Posledních deset let přivedlo obor urologie tam, kde nyní je, tj. na místo významného, moderního a stále se vyvíjejícího oboru, na hranice jehož možností nejde dohlédnout.

V současné době jsou na klinice dvě ambulance všeobecné a ambulance příjmová, akutní případy jsou řešeny mimo ambulanci cestou urgentní urologické ordinace, detašované na OUP (oddělení urgentního příjmu). Současně s všeobecnou ambulancí běží specializované poradny – poradna přednosta kliniky, onkologická poradna primáře kliniky a dále andrologická, transplantační, dětská a ordinace pro invazivní sonografickou diagnostiku.

Oborové zaměření

Dětská urologie – na oddělení dětské urologie zabezpečujeme péči o děti s veškerými vrozenými vadami ledvin, močového měchýře a genitálu, vyšetřují se a léčí také malí pacienti s močovými infekcemi, pomočováním, močovými kameny i některými nádory. Tento obor starající se o urologicky nemocné děti od miminka až po teenagery v Olomouci vybudovala doc. MUDr. Anna Utíkalová, CSc., která zavedla do praxe řadu diagnostických a operačních postupů, jež jsou využívány na naší klinice i v současnosti. Díky dlouhodobé tradici, využívání nejnovějších současných diagnostických a léčebných metod vzniklo v Olomouci významné nadregionální pracoviště dětské urologie, jež pečuje o urologicky nemocné děti ze severní a střední Moravy, ale cestu si k nám najdou rodiče se svými dětmi z celé České republiky.

Laparoskopie – poprvé se setkal v roce 1992 s laparoskopií MUDr. Vladimír Študent v Rakousku na Urologické klinice v Grazu a jednalo se o operaci varikokély. První laparoskopická operace byla provedena v září 1993 prof. M. Dudou s asistenty MUDr. A. Grygou a MUDr. V. Študentem. Další rozvoj laparoskopie na olomoucké Urologické

klinice již probíhal více samostatně. Od roku 1995 provádíme nefrektomie, se zavedením laparoskopické adrenalektomie významně vzrostl počet „velkých laparoskopických výkonů“. Z dalších výkonů se rozšířila hlavně laparoskopická radikální nefrektomie a později laparoskopická resekce menších tumorů ledvin. Olomoucká Urologická klinika se stala centrem výuky laparoskopie v urologii, pořádá pravidelné workshopy s přenosy z operačního sálu.

Univerzitní robotické centrum s ohledem na rostoucí onkologickou zátěž zaznamenáváme velký nárůst mužů s rakovinou prostaty i v mladším věku a z iniciativy přednosta Urologické kliniky doc. MUDr. Vladimíra Študenta, Ph.D., se vedení FNOL rozhodlo zakoupit robotický systém daVinci. Systém byl instalován v září r. 2009. Olomoucká Urologická klinika se stala prvním univerzitním pracovištěm v ČR disponujícím touto unikátní technikou. Převážně jsou prováděny operace pro rakovinu prostaty, v menší míře i resekce nádorů ledvin. V univerzitním olomouckém centru se provádí více jak 200 robotických operací.

Karcinom prostaty – vzhledem k velké onkologické zátěži se lékaři Urologické kliniky FN Olomouc intenzivněji zabývají problematikou karcinomu prostaty. Urologická klinika Olomouc patří mezi špičkové pracoviště v oblasti diagnostiky a léčby karcinomu prostaty (je školicím centrem) a poskytuje komplexní péči u pacientů s diagnostikovaným karcinomem prostaty. Dominuje operační řešení, kdy se po zavedení robotického systému počet operací zdvojnásobil. Při velkém počtu prováděných operací a při získaných zkušenostech se pracoviště stalo high-volume centrem a daří se mu dosahovat výborných onkologických i funkčních výsledků. Pracoviště má však zkušenosti i s řešením případných časných nebo pozdních komplikací (inkontinence, píštěle, striktury), léčbu poskytujeme i pacientům operovaným na jiných pracovištích. Urologická klinika poskytuje i léčbu pokročilých onemocnění, včetně hormonální léčby, prevence kostních komplikací. A v rámci klinických studií i léčbu kastrálně rezistentního a metastatického karcinomu prostaty. Dále je poskytována i symptomatická a paliativní léčba po vyčerpání dostupných léčebných možností.

Nádory ledvin – v roce 2000 bylo na Urologické klinice provedeno 32 výkonů, v roce 2013 již 162 operací. V souladu s trendy moderní urologie provádíme častěji zachovné výkony, kdy je nádor odstraněn, ale ledvina zůstává.

Transuretrální resekce tumoru močového měchýře v posledních letech vykazuje vz-

stupný trend. Vysokou technickou úroveň TUR vypracoval a předával mladším kolegům MUDr. Břetislav Brázda. Kromě klasických monopolárních endoresektorů se podařilo postupně rozšířit operační armamentárium o dva bipolární nástroje pracujících v prostředí fyziologického roztoku (tzv. TURIS). Z onkologického hlediska je podstatné, že Urologická klinika pořídila vybavení pro fotodynamickou diagnostiku (Photodynamic Diagnosis, PDD) a dále pro úzkopásmové zobrazení (Narrow Band Imaging, NBI). Tyto inovativní metody tak dále zlepšují diagnostickou a terapeutickou výtěžnost endoskopických operací.

Radikální cystektomie – náhrady močového měchýře a použití střevních segmentů má na klinice dlouhou tradici. V současné době jsou na Urologické klinice prováděny standardně dva druhy derivace moči po radikální cystektomii. Použití části tenké klíčky střeva jako inkontinentní stomie a celková náhrada močového měchýře tenkým střevem.

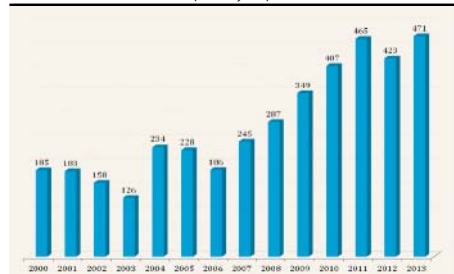
Adrenalektomie – operační léčbou lézí nadledvin se zabývá Urologická klinika od svého vzniku. K adrenalektomii byly postupem času stále častěji indikovány i nevelké incidentalomy či nádory nadledvin se zvýšenou hormonální produkcí a s minimálně vyjádřenými klinickými symptomy. Laparoskopicky byly se vzrůstající erudicí operatérů odstraňovány i tumory maligní povahy bez známek infiltrativního růstu. Naše pracoviště patří mezi několik špičkových center (na Moravě jediné), kde je laparoskopická adrenalektomie rutinně prováděna.

Uretroskopie, jejímž hlavním předmětem zájmu je samozřejmě řešení urolitiázy, používá naše pracoviště flexibilní ureteroskopy. Díky výkonnému holmiovému laseru a celého spektra extrakčních košíčků se otevřela možnost retrogradní intrarenální chirurgie jako samostatného výkonu či v kombinaci s perkutánními výkony v modifikované supinační poloze. Kromě urolitiázy má URS nezastupitelnou úlohu nejen v diagnostice tumorů horních močových cest, ale také v jejich terapii. V přísně selektovaných případech provádíme i endoskopické ošetření tumorů. V neposlední řadě pak máme zkušenosti s endoskopickým řešením stenóz pelviureterální junkce endopyelotomií.

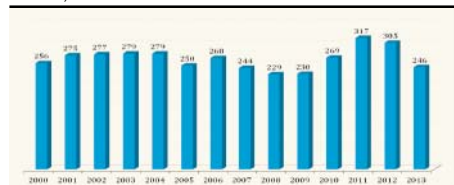
Léčbu inkontinence pomocí miniinvazivní transvaginální uretrovezikopexie dle Gittese zavedl na klinice po zahraniční stáži v Žurichu dr. Vladimír Študent; bylo nutné zkonstruovat speciální zavaděče – punkční aplikátor s výsuvnými jehlami. Tato operace se začala provádět od konce roku 1992 a v roce 2002 byla tato po-

měrně úspěšná metoda nahrazena páskovými operacemi, které mají podobný princip – TVT (Tensionfree Vaginal Tape) a TOT (Transobturator Tape). Zlatým standardem terapie inkontinence

Graf 1. Otevřené operace pro onkologická onemocnění (absolutní počty operací za rok)

Graf 2. Dětské operace (absolutní počty operací za rok)

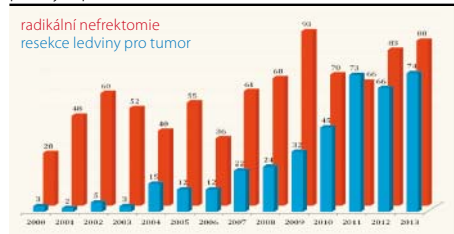
Graf 3. Operace pro nádory ledvin (absolutní počty operací za rok)

Graf 4. Operace pro karcinom prostaty (absolutní počty operací za rok)

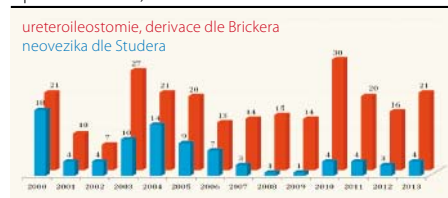
Graf 5. Operace pro nádory ledvin (absolutní počty operací za rok)

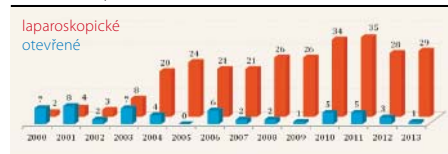
moči je implantace umělého svěrače. V roce 2010 po studijním pobytu ve Vídni u profesora Bauera zavedla dr. Eva Burešová novou operační metodu, a to implantaci adjustabilního páskového systému ATOMS (Adjustable TransObturator Male System).

Uretroplastiky, jejichž průkopníkem se v roce 1994 stal doc. Richard Fiala, včetně zavedení nových materiálů (SIS matrix). Výsledky, kterých dosáhl u svých pacientů, publikoval v odborných časopisech a jsou dokonce uvedeny v doporučení Evropské urologické společnosti. Své zkušenosti předával i mladším kolegům a zavedl školicí centrum, takže po jeho odchodu do za-

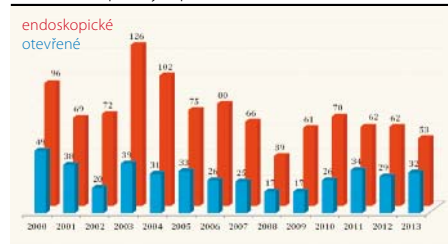
Graf 6. Radikální cystektomie (absolutní počty operací za rok)

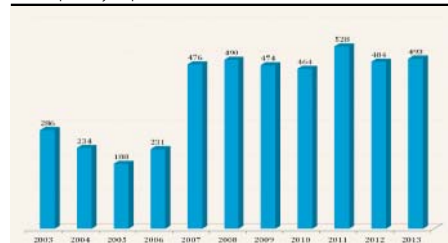
Graf 7. Operace nadledvin (absolutní počty operací za rok)

Graf 8. Operace pro benigní hyperplazii prostaty (absolutní počty operací za rok)

Graf 9. Blopsie prostaty v letech 2003–2013 (absolutní počty operací za rok)

hraničí si Urologická klinika v Olomouci udržela vysokou úroveň dosažených výsledků.

Transplantační poradnu, respektive její základy, založili již v roce 1984 doc. Utíkalová a dr. Černý a v roce 2012 byl zahájen program transplantací od živých dárců. Spolupráce s lékaři II. chirurgické kliniky na operačním sále podstatně snížila množství urologických komplikací. Od roku 2004 provozujeme transplantační poradnu, kde provádíme nejen urologická vyšetření před vlastním výkonem, ale sledujeme i zdravotní stav transplantovaných nemocných.

Andrologickou ambulanci v dnešní době navštíví a je ošetřeno kolem 800 pacientů ročně. Hlavními oblastmi zájmu poradny jsou erektilní dysfunkce, poruchy reprodukce a různá onemocnění zevního genitálu. V léčbě je možné využít celou škálu farmakologických perorálních či injekčních preparátů. Ve specializovaných případech je indikována i chirurgická léčba. Andrologická ambulance úzce spolupracuje s centry reprodukční medicíny. Urologická klinika nabízí i přímý odběr tkáně nadvarlat a varlat k získání spermií.

Závěr

Za půlstoletí samostatné existence Urologické kliniky FN OL se vystřídaly 3 generace urologů. Tyto si vzájemně předávaly odborné zkušenosti, jež vyústily do současné vysoké úrovně péče, kterou klinika poskytuje. Vysoká odbornost, již bylo dosaženo brzy po založení kliniky, zavazuje současnou i budoucí generaci k udržení vysokého standardu a šíření dobrého jména olomoucké urologické školy.

Naším cílem je, abychom komplexní léčbu nemocného v rámci diagnostiky, operativy a následné péče zachovali zcela v kompetenci samostatného oboru urologie.

Informace o vývoji operativy na Urologické klinice FN Olomouc v letech 2000–2013 naleznete v grafech 1–8.

*Redakčně upravený Almanach
vydaný k 50. výročí založení Urologické kliniky
FN a LF UP Olomouc*

*Celé jeho znění naleznete na
www.urologiepropraxi.cz*